

524

524

ČLENSKA PRÉMIE KRASOUMNÉ JEDNOTY NA ROK 1920.

UMĚNÍ A UMĚLCI NA DVOŘE RUDOLFA II.

16 NEOTYPIÍ ORIGINÁLŮ
V SOUKROMÉM MAJETKU.

SLOVNÍ DOPROVOD
PROF. DR. KARLA CHYTYLA.

ÁKLADEM KRASOUMNÉ JEDNOTY V PRAZE.

Roku 1912, tři sta let po smrti pozoruhodného korunovaného sběratele na hradě pražském, uspořádala Krasoumná jednota v Čechách v Domě umělců pod názvem „Rudolf II. Umění na jeho dvoře“ výstavu prací tohoto četného a mnohostranného uměleckého okruhu. Většina těchto prací je v majetku soukromém, zejména staré domácí šlechty, a byla v této výstavě shromážděna v ojedinělém přehledu k požitku veřejnosti a ke srovnávacímu badání pouze na krátkou dobu. Krasoumná Jednota odhodlala se proto, aby bylo možno památku na tento výstavní podnik, pro dějiny českého umění velmi důležitý, zachovati způsobem trvalým, k vydání grafického díla, které bude obsahovati 44 vzorných reprodukcí velkého formátu a to prací nejdůležitějších a jinak nejméně veřejnosti přístupných z děl tehda vystavených. Slovní doprovod napsal povolaný znatel tohoto uměleckého období, dr. Karel Chytil, profesor české university Karlovy v Praze. Současně rozšířil a doplnil cennými dodatky vysvětlivky k jednotlivým tabulím, k nimž byl vzat za podklad katalog zmíněné výstavy, sestavený zesnulým inspektorem obrazárny Pavlem Bergnerem. Tabulové dílo vyšlo nákladem Krasoumné Jednoty ve 299 výtiscích. Aby obsah tohoto velikého a nákladného díla i nejširší veřejnosti byl přístup, vydala Krasoumná jednota uvedený slovní doprovod se 16 tabulemi nejdůležitějších prací ve zmenšené, ale prvotřídní neotypické reprodukci jako zvláštní knihu pouze pro své členy. V textu souhlasícím s velkou publikací a v seznamu tabulí jsou uvedena číslování tabulí velkého i tohoto vydání vedle sebe.

Krasoumná Jednota.

ČLENSKÁ PRÉMIE KRASOUMNÉ JEDNOTY NA ROK 1920

UMĚNÍ A UMĚLCI NA DVOŘE RUDOLFA II.

16 NEOTYPIÍ ORIGINÁLŮ
V SOUKROMÉM MAJETKU.

SLOVNÍ DOPROVOD
PROF. DR. KARLA CHYTYLA.

NÁKLADEM KRASOUMNÉ JEDNOTY V PRAZE.

Prof. Dr. Karel Chytil.

Umění a umělci na dvoře Rudolfa II.

Rudolf II. patří k panovníkům, jimž přána byla dosti dlouhá doba vlády i života. Jeho otec a předchůdce Maximilian II. dosedl na trůn r. 1564 ve věku zralém a za 12 let se rozžehnal se zdejším světem 12. října 1576. Rudolf, narozený r. 1552 za života svého děda Ferdinanda I. ve Vídni, zdržoval se od svého 11. roku na dvoře španělském u svého strýce Filipa II., jehož sestra Marie byla jeho matkou. Ještě za života svého otce, navrátiv se ze Španěl, byl r. 1572 korunován za krále uherského, r. 1575 za krále českého a téhož roku stal se i králem římským. Po smrti otcově nastupuje na jeho trůny stár jsa 24 let; dosáhnuv šedesátého věku, umírá dne 20. ledna 1612 v Praze, která byla jeho stálým sídlem. Doba čtyř decenníí, která uplynula od jeho návratu ze Španěl, jest dobou usilovného pěstění výtvarného umění, které zaujímá v snahách a náklonnostech Rudolfových přední, ba časem výhradné místo. Doba Maximiliánova předala jeho mládí na tomto poli mnohý odkaz, zůstavila mu mnohé nedokončené dílo ku dovršení a přenechala mu i četné umělecké síly, které působily ve službách jeho otce, jeho děda, i strýce, arciknížete Ferdinanda Tyrolského, ve Vídni, v Praze a Inšpruku. Ferdinand Tyrolský, jenž tak dlouho za svého otce Ferdinanda I. řídil v Praze správu království a veškeré záležitosti umělecké, byl nejen příznivec umění, ale i horlivý sběratel a také již Ferdinand I. pěstoval sběratelství a podporoval studia archaeologická. Přední archaeolog a sběratel své doby, jenž věnoval se z povolání těmto oborům, Jacopo Strada, byl již Ferdinandem I. povolán do Vídne a mnohý z umělců, jenž za něho a Maximiliana II. byl zaměstnáván, ostal i na dále podobně jako Strada v družině umělců dvorských. Byli to většinou Vlaši, kteří v době, kdy architektura byla teměř úplně ovládána vlašskými staviteli, kameníky a štukatéry, zaujali přední místa i v malířství a uměleckém průmyslu. Francesco Terzio, Domenico Pozzo, Giuseppe Arcimboldo, Antonio Abondio, medailér a „conterfetter“, těši se oblibě Ferdinanda I., arciknížete Ferdinanda i Maximiliana II. Ale již za Maximiliana II. vystupují vedle nich

v popředí Nizozemci, kteří také přicházejí většinou přes Itálii, ale i přes Německo. Alexandr Collin z Malína, pracuje na pomníku Maximiliana I. v Inšpruku a jemu svě- řeno i provedení mausolea Ferdinanda I. a manželky jeho královny Anny, dcery krále Vladislava Jagellonského, v chrámu svatovítském, které dokončeno teprve za Rudolfa II. r. 1589. Rudolf podstatně rozšířil původní program mausolea hlavně tím, že k postavám královských manželů dal připojit sochu svého otce, jenž r. 1577 slavnostně uložen byl v královskou hrobku dómu svatovítského. Před povoláním Collina do Inšpruku pomýšlelo se na jiného jeho flanderského rodáka, Giovanna da Bologna (narozeného v Douai), jehož činnost tehda přináležela již úplně Itálii. Trvale připoután rodem Medici na Florenc, neopustil sic svou novou vlast, ale styky jeho s dvorem vídeňským a pak pražským byly stále živé. Jeho díla zde byla vítána jako cenné akvise sbírek, a jeho žáci, jím doporučení a vysláni, našli zde trvalého zaměstnání. Rudolf II. byl ctitelem jeho umění i jeho osoby, kterou r. 1588 povýšil do stavu šlechtického.

Když Maximilian II. pro stavbu své „Fasanerie“ u Vídně potřeboval výkonné síly, obrátil se na Giovanna, jenž mu doporučil své mladé krajany sochaře Hanse de Monte, rodi- lého z Gentu a Bartoloměje Sprangera z Antverp. O něco později přichází do Prahy, kam Rudolfem II. oba umělci byli z Vídně povoláni, další žák Giovanna da Bologna Adriaen de Vries, narozený v Hagu. Tito nizozemští umělci stávají se jádrem nové umělecké generace, která se- skupila se kol osoby uměnímilovného panovníka. Umělecká společnost dvorská v Praze nabývá čím dál, tím více inter- nationálního rázu, skládajíc se z Vlachů, Nizozemců, zejména Vlámů, ale i Holanďanů, Španělů a Němců ze zemí říše ně- mecké i Švýcarska, které obzvláště hojně vysílá své umělce, učence a mechaniky všeho druhu.

Neméně pestré jest složení celého velkého dvoru Ru- dolfa II., při němž od vysokých hodnostářů úřadu hofmister- ského, komořího, vojenského, až po drobné služebnictvo tě- lesné, písaře, komorníky, lokaje a drabanty, zastoupeny jsou různé národnosti. A tento dvůr vedle výtvarníků a řemesl- nictva zaměstnává stále hudebníky, mechaniky a nástrojáře, učence všeho druhu, hvězdáře a astrology, chemiky, alchi- misty a magiky, lékaře a mastičkáře, mineralogy, botaniky a lékárníky a vábí k sobě dobrodruhy ze všech končin světa. Stále prodlévají v Praze vyslanci a agenti cizích vladařů a občas sem přicházejí velká poselstva, která často svým exo- tickým zjevem zvyšují pestrost a ruch života na Hradě praž- ském i v městě. Takovými jindy a jinde nevídanými návště- vami bylo poselství ruské („moskevské“) r. 1595 a 1599, tu- recké (r. 1600), polského krále Sigmunda (1606) a poselstvo šacha perského, které několikrát do Prahy zavítalo.

Poloha Prahy, která za dlouholetých válek tureckých poskytovala úplného bezpečí před zevním nepřítelem, umožnila za tehdejších událostí světových a poměrů dobových, že se zde stýkal západ s orientem, sever s jihem. Za těchto okolností v starém královském městě, jehož domácí starousedlé obyvatelstvo se stalo bezděčným divákem a jen z malé části součinným živlem v celém tom kosmopolitickém ruchu, vzniká hotový chaos, rozvířený kol osoby panovníka, jenž sám se před jeho vlnami utíká v samotu. Uzavíraje se před světem oddává se ve společnosti několika málo vyvolených snahám a zálibám, vážným i nicotným, které časem s opravdovou vytrvalostí, časem s nestálou těkavostí sleduje, mění a střídá, a ve svých sbírkách buduje si podivuhodný mikrokosmos, jenž zdánlivě působí rovněž chaoticky. Sbírkami svými obklopen žije v stálém kontaktu s uměním starým i novým a s umělci, kteří přínáleží ku jeho důvěrným kruhům.

Umělců, kteří působí v Praze, neb ze vzdálí slouží Rudolfovi svými díly, jest nepřehledná řada. Jsou zde mistři starší i mladí, od delších dob ustanovení a usedlí i nově přichozí, někteří odcházejí a zase se vracejí, mnozí odebírají se tam, odkud není návratu, nastalé mezery opět se vyplňují, vždy noví a noví specialisté se přidružují. Na první pohled zdá se býti to vše chaotické, tak jako sbírky Rudolfovy, ale přihlédneme-li blíže, rozpoznáme jednotlivé fáse a skupiny. Jeli kde třeba sledovati postupný vývoj, jest to právě zde nutno, v této době, na tomto ústředí. V té stálé změně a v jistém neklidu, v tom neustálém hledání něčeho nového, nových osobností, nové činnosti, nejeví se snad neuspokojení, odvracení se od dosaženého, nýbrž snaha přiřaditi ku získanému novou tvorbu, nové projevy umělecké činnosti. I v tom jest tendence sběrateská, dychtící po nových akvisicích, registrující pokud možno celou současnou činnost v přehledu, udržovaném stále na výši doby. A v této době vládne již veliká specialisace a přímo úžasná mnohostrannost umělecká i erudiční. Doba Rudolfova panování, téměř čtyřicetiletá, jest dobou přelomu dvou století, XVI. a XVII. a kryje se v našich zemích s dobou přechodu z renesance v barok; v ní dozrávají starší směry a splývají s novými, ale za postupu vpřed obracejí se zraky i vzad, a jest to jednou z charakteristických známek doby a zálib Rudolfa samého, že na odchodu ze století XVI. navazuje se retrospektivou i na umění počátku tohoto století. Přináší to sebou směr eklektický a akademický, jenž zavládl v druhé polovině XVI. stol., ale z této všeobecné tendence vypučely v okolí Rudolfově ještě zvláštní květy. Do doby příchodu nové generace umělecké do Prahy spadá založení akademie Carracciů v Bologni a souběžné snahy v Nizozemí, které propaguje svou akademií Karel van Mander, přítel a historik svých krajanů působících na dvoře Rudolfinském. I zde vzniká také jakási akademie. sbor mnohočlenný,

který však se neoddává působení výchovnému, školskému, nýbrž obmezuje se na svou činnost tvořivou. Působí ovšem svým vlivem, pokud s veřejností se stýká, na domácí produkci a zejména mladší vrstvy. Výchova umělecká byla na této straně Alp ještě stále sorganisovaná cechovně; v Praze ji obstarával starý cech malířský, r. 1348 za dob Karla IV. založený, jenž ode dávna obdařen byl výsadou, že mimo členstvo jeho nikdo nesměl dílo své prodávati na trhu neb objednávku přijímati, vyjímaje umělce dvorské, kteří měli zvláštní postavení. Nicméně i nyní jako dříve vstoupili někteří z dvorských umělců, jako Spranger, do pořádku mezi mistry cechovní. Vyšší společenské postavení, ku jakému dospěli umělci v době renesance a nyní za směru akademického, kdy stali se rovnocennými s kruhy učenců a profesorů, vrhalo reflexy i do řad mistrů cechovních. Když Rudolf II. majestátem ze dne 27. Apr. 1595, jež chová dosud archiv Společnosti vlasteneckých přátel umění, potvrdil a rozšířil stará privilegia malířů pražských, udělil jim novou milost ustanovením, aby za řemeslo pokládání nebyli a řemeslem se nejmenovali ani nepsali, nýbrž umění malířského, a zároveň pozměňuje starý znak malířský tím, že nad známý štít červený se třemi menšími bílými štíty umísťuje nad korunou bohyni Palas. Náčrt ku novému erbu poskytl sám Spranger.

Většina umělců, jimž se dostalo dekretu a platu, provise, bydlela na zámku pražském v obydlích vykázaných; jednou z výminek byl Spranger, jenž sňatkem stal se majetníkem domu na Malé Straně, v němž propůjčoval obydlí svým krajanům neb jiným umělcům. Počet dvorních umělců a řemeslníků množí se postupem času a vášeň sběratelská roste. Kol r. 1600 stupňuje se zádušnost Rudolfa II. a nabývá povážlivého rázu duševní choroby, v níž střídá se mocné splnutí vášni s depresiemi apathie. Od těch dob, čím více se vzdaluje veřejnosti, tím větším se stává kruh jeho osobní družiny, zejména z povolání malířského, plastiky a uměleckého průmyslu. B. Spranger, Jan Hofman z Norimberka, Švýcar Josef Heinz, miniaturista Jiří Hoefnagel z Antwerp patří ke kruhu, jenž v Praze působí kol r. 1590, částečně již dříve, ale kol r. 1600 a po něm přicházejí noví, krajinář Petr Stevens (Petrus Stefani) z Malína, rytec Jiljí Sadeler z Antverp, Jan z Cách, rodilý z Kolína nad Rýnem, jeho přítel, zlatník a kreslič Pavel van Vianen, rodilý z Utrechtu, a Daniel Froeschl z Augšpurku. Jiřího Hoefnagla, jenž zemřel r. 1600, vystřídal jeho syn Jakub, jenž v Praze se úplně naturalisoval. O něco později přichází Roelandt Savery z Kortrycku (Courtrai), krajinář a malíř zvěře, Jeremiáš Günther, miniaturista, a jeden z posledních Rudolfinských mistrů jest Mathaeus Gundelach z Hessen-Kasselu, jenž spolu s některými jinými převzat byl po smrti Rudolfově do služeb císaře Ma-

tyáše. Kromě nich uvádí se ještě v seznamech řada jiných malířů a „contrefetru“, jichž jména nemají té zvučnosti a toho významu, jako uvedení representanti doby.

Na čas patří ku dvoru *Hans Vredeman* (Fridman) de Fries, malíř, perspektivik a navrhovatel truhlářských prací, jenž v r. 1597—1599 se synem svým Pavlem zdobí komnaty na hradě, v křídle se sály nyní německým a španělským, v němž Rudolf II. přebýval a sbírky své choval.

Výzdobou malířskou, která rovněž již neexistuje, při nových sálech a marštalích pod nimi se nacházejících zaměstnán byl (1597—1602) *Marian de Marianis* z Purie ve Valsolda u jezera lugánského, který též přináležel ku dvorským umělcům, jako před tím *Giulio Licinio* z Pordenone, člen známé rozvětvené rodiny Pordenonů. Z vlašských mistrů současně žijících těšila se přízni rodina *Bassanů*, která zásobovala svými dekorativními obrazy galerii, komnaty i letohrady Rudolfovy. O *Giacomovi da Ponte* má se za to, že zdržoval se osobně na dvoře Rudolfově, a zcela jistě doložen jest pobyt jeho syna *Leandra* v Praze signaturou „fecit Pragae“. *Giacomo* zemřel r. 1592 a ježto po smrti jeho *Leandro* se usadil trvale v Benátkách, spadal jeho pobyt v Praze as do doby kol r. 1590. Kromě tohoto člena rodiny tak četné a produktivní, která byla nucena ohlížeti se po práci mimo svou vlast, nevyskytuje se u dvora Rudolfova žádný z předních mistrů vlašských, jimž domácí dvory a města tou dobou poskytovaly dostatečného zaměstnání. Jinak tomu bylo s jinými obory speciálními, zlatnictvím, ryjectvím do křišťálů a kamenů, v nichž Vlaši neměli konkurentů. *Rod Stradů*, jenž i v společenských poměrech dvoru hrál důležitou úlohu, drží správu klenotnice, v níž vystřídán byl rodem *Miseronů*. *Octavio Strada*, syn *Jacopův*, obratný kreslič, jest neunavným navrhovatelem nádob, různého náradí a celých serií medailonů a symbolů.

Očekávali bychom, že se shledáme na dvoře Rudolfově též s nějakým španělským malířem, ale zaznamenán není žádný, ač v jiných povoláních bylo u dvora Španělů dosti. Styky se Španělskem z příčin příbuzenských a politických udržoval nejen dvůr, ale i přední rody šlechtické, jichž členové se zdržovali za různými poslánými občas u dvora madridského. *Pan Vratislav* z Pernštejna, nejvyšší kancléř království českého měl za manželku *Marii Maximilianu* ze španělského rodu *Manrique de Lara* a králem *Filipem II.* vyznamenán byl udělením řádu zlatého rouna, jehož dostalo se v řídkých případech i některým jiným pánům českým. Tímto prostřednictvím dostala se do Čech portretní díla mistrů španělských, jako byl *Sanchez Coelo* a jeho žák *Juan Pantoja de la Cruz*. Obrazárna zámku v Roudnici, jenž z majetku Pernštejnů přešel nejprve v ruce p. *Viléma* z Rožmberka a sňatkem *Zdeňka* z Lobkovic s vdovou jeho *Polyxenou*, roze-

nou z Pernštejna, v držení rodu Lobkoviců, chová celou serii španělských portretů tohoto příbuzenstva i členů rodiny panovnické, mezi nimi i podobiznu Rudolfa z dob jeho španělského pobytu. Sanchez Coello častěji portretoval jeho sourozence i matku jejich Marii.

Jestli-že již za Maximiliana II. počali zavoditi na jeho dvoře umělci nizozemští s vlašskými, shledáme za Rudolfa II., že po r. 1600 ovládali malířství spolu s německými mistry úplně. Povolávání Nizozemců nebylo pouze vyvoláno jich náchylností k stěhování, ale také poměrem Flanderska k panství španělskému. Prateta Rudolfa II., sestra Karla V. a Ferdinanda I., Marie, vdova po králi Ludvíkovi, delší dobu byla vladařskou v Nizozemí, kdež za Rudolfa II. byl místodržícím bratr jeho Albrecht. Filip II. dal jemu r. 1599 za manželku dceru svou Isabellu, původně Rudolfovi určenou, když tento, stále váhaje, rozhodnutí své odkládal.

Na své cestě, ať vedla přímo z jich vlasti, anebo přes Itálii, měli nizozemští umělci ještě jednu stanici — Mnichov, kde za uměnilovných kurfirstů Albrechta V., Viléma V. a Maximiliana I. vzniká nové umělecké ústředí s intenzivní činností výtvarnou, na níž má podíl i blízké staré říšské město Augšpurk. V Mnichově delší dobu působí Jan z Cách, než povolán na dobro do Prahy, i Paulus van Vianen a do Augšpurku přenáší na čas svoji činnost Adrian de Vries. Malíři Jan Rottenhammer a Krištof Schwarz, kteří stejně patří Mnichovu jako Augšpurku, zaměstnávání dvorem mnichovským společně s Janem z Cách a jejich práce byly oblíbeny i u dvora Rudolfova, tak že oba mistři se připočítávají ke skupině umělců Rudolfských, ač přímo ku dvoru pražskému nepřináleželi a na něm nedleli.

Společníkem Jana z Cách při různých jednáních býval řezač drahokamů Matyáš Kraetsch. Vedle něho působí umělý sklář Kašpar Lehman a hotovitele hodin a nástrojů astronomických Erasmus Habermel, učený Švýcar Jošt Burgi a jiní.

Tak jak umělci přicházeli do Prahy po skupinách, tak si zachovávali vzájemné přátelství, které vedlo i k uzavírání svazků příbuzenských. Vdovu po Janovi z Cách Reginu, dceru proslulého skladatele mnichovského Orlanda di Lasso, pojal za manželku Alessandro Abondio a také vdova po Heintzovi, Regina, slavená kráska, poznovu se provdala za Matouše Gondelacha. Většina umělců Rudolfských, jak malířů, tak plastiků, zlatníků, klenotníků a řezačů, zemřela v Praze: Josef Heinz (1609), Bart Spranger (1611), Jan z Cách (1615), Daniel Fröschl (1613), Pavel van Vianen (1617?) a také Adrian de Vries, jenž vrátiv se do Prahy, byl zde dvorním umělcem v letech 1602—1616 a po třetí ještě povolán vévodou Albrechtem z Waldštejna ku výzdobě jeho nového paláce, zakončil nepochybně v Praze svoji dráhu (koncem r. 1626 neb poč.

r. 1627). Po smrti Rudolfově ostali v Praze a zde úplně splynuli s domácími umělci i obyvatelstvem Petr Stevens, jehož rod v Praze působí po celé XVII. a XVIII. stol., a Jiljí Sadeler, jenž zemřel jako poslední Rudolfinský malíř r. 1629. Většina těchto umělců uložena byla na společném hřbitově kostela sv. Jana v Oboře na Malé Straně neb v tamní kapli sv. Matěje ku věčnému odpočinku. Po smrti Rudolfově opustili záhy Prahu Roeland Savery a Hans Gundelach; Jakub Hoefnagel, jenž r. 1621 byl odsouzen za to, že byl přívržencem Bedřicha Falckého, uprchl z Prahy a zemřel v Holandsku. Tak v málo letech po smrti Rudolfově nastává odchodem do ciziny neb z tohoto světa diaspora pozůstalé jeho umělecké družiny.

Malířství doby Rudolfa II. označuje se s jistou příhanou jako eklektické a manyrované. Nemí pochyby, že starší mistři, ať vlašští, ať nizozemští a němečtí stojí výše nejen svou originalitou, ale i kvalitou. Velké dědictví, jež nová generace nastupuje, nepřináší ji plné štěstí; dává jim do rukou hojnost prostředků technických i theoretických, jež dovedou sic ovládati, ale zřídka využiti v nový, velký prospěch. Mají snahu, jíti dále, ale stará doba je drží ve svém objetí. Nápodobitelé a následníci větších předchůdců nedovedli se dobrati plné samostatnosti a kde o ni se zasazují, namnoze přepínají — jedni ve snaze docílití mocného výrazu síly, jiní v přání zalichotiti se jemností a půvabem. V Itálii samotné zápolí ve středu XVI. věku směr Michel-Angelův, dominující ve Florencii, s tradicemi harmonické bytosti Rafaelovy, vznešené dokonalosti Lionardovy a měkým půvabem Correggia a Parmegiana. Nizozemští romanisté, z nichž vyšla a skládala se část umělců Rudolfinských, snáze podléhají různým proudům, než sami Vlachové, ježto nekotví přímo v žádné lokální škole a nesdílejí její odpor vůči druhé. Spranger, jenž ze všech nejvíce platí za přívržence Michel-Angelova, neubrání se vlivu Correggiova a jeho umění jest jakousi složkou obou směrů. Většina prošla Benátkami, kde ještě na sklonku XVI. věku žijí velcí umělci, Tizian, hlava školy, Veronese, Tintoretto, kdežto jinde jsou jen epigoni. Tato poslední umělecká stanice před příchodem na sever zůstává nehlubších stop. Z ní přinášejí si trvalé dojmy Heintz, Schwarz, Rottenhammer, částečně Jan z Cách.

Považovalo se tehda za zásluhu, podařilo-li se někomu osvojit si „manýru“ toho kterého uznaného mistra; bylo to nejlepším vysvědčením schopnosti, legitimací a dobrým doporučením. Docílovalo se toho přímým kopírováním i volným imitováním.

Od počátku cinquecenta bylo pořizování kopií oblíbených obrazů něčím obvyklým; obstarávaly je buď dílny mistrů samých neb jich žáci. Sloužily za úpomínku nebo dekoraci. U Rudolfa II. působí ještě horlivost sběratele, obraz, nacházející se v pevné ruce, nedosažitelný v originálu, získán v ko-

pii, jak toho program sbírek vyžadoval. Originály i kopie získával pro Rudolfa zejména Jan z Cách na svých cestách, které podnikal za různým posláním uměleckým i diplomatickým. Někteří z dvorních umělců zabývali se vůbec kopírováním starých děl, tak Jeremiáš Günther kopíroval Dürera, Brueghela, Josef Heintz Correggia a Parmegiana. Staré seznamy sbírek Rudolfských vykazují celou řadu kopií Heintzových dle Correggia (kopii Ledy s labutí, originál v Berlíně) a podle Parmegianova „Amora přifezávajícího si luk“ zhotovil Heintz kopii, na jejíž rubu umístil vlastní komposici „Hrad lásky“.

Že Rudolf II. obzvláště si vážil umění Dürerova, tak že nešetřil nákladů a použil všech možných intervencí, chtěli získati některé z jeho děl, mělo zajisté příčin několikero. Působily v jeho rodě tradice doby a osobnosti Maximiliana I., jehož jméno bylo podobiznami, kresbami a grafickými publikacemi nerozlučně spojeno se jménem norimberského mistra. Antikvární kurs doby Rudolfovy znovu obrací pozornost k jeho pracím, jež ceněny kruhy uměleckými, znaleckými a sběratelskými, tak že poptávka po nich stoupala. U Rudolfa samého mohl spolupůsobiti i duch religiosnosti Dürerových obrazů, který účinkuje na zbožné mysli svou vniterností a prostotou. Veškerý ty momenty soustředěny jsou v „Slavnosti růžencové“ s podobami císaře Maximiliana I. a Dürera samého. Za jakých okolností a kdy získal Rudolf II. toto dílo, malované pro kapli ve „fondaco dei Tedeschi“ v Benátkách, není známo; ale dosti pravděpodobnou jest hypothesis, vyslovená novější dobou, že se to mohlo státi prostřednictvím Jana Rothenhammera.

Vzácnost děl Dürerových vedla ku jich kopírování a nápodobování. Někteří malíři dvora pražského hleděli vniknouti do jeho tvorby a pokračovati v ní. Norimberčan Hans Hofman, jenž zde působil v letech 1585—1592 kompiluje dle jeho maleb a kreseb nová díla, a jeho následuje Daniel Fröschl, rodilý z Augšpurku, jenž ustanoven r. 1603, setrval v Praze jako dvorní malíř a „antiquarius“ do své smrti roku 1614. Jeho kojící madonna, malovaná na pergameni dle kresby Dürerovy, s malou podobiznou mladého Dürera, dle jeho autoportretu z r. 1484, jest milým dokladem píety Rudolfského malíře ku starému mistru v době, kdy vznikaly i úmyslné falsifikáty na oklamání jeho ctitelů.

Byl ještě jeden starší severský umělec, jehož Rudolf si vedle Dürera obzvláště oblíbil — starý Petr Brueghel. Doba tohoto mistra nebyla tak vzdálená, aby byl rozhodoval moment antikvární, a nějakými tradicemi vlastního rodu sotva byl panovník k němu poután. Spíše jest ku podivu, že odchován v ovzduší španělské etikety nalezl zalíbení na selských sujetech nevázaného demokratického malíře. Rozhodovalo zde jistě hlubší porozumění pro umění Brueghelovo, když

i v rámci své sbírky poskytl mu císařský sběratel více místa, než vyžadovala mnohostrannost sbírky a pouhá kuriosnost děl. Kopie a imitace dle starého Brueghela obstarávali sami jeho synové, Petr ml. a Jan, kteří jsou přímí vrstevníci a sou-druzi umělců Rudolfova dvora. Jan, „s a m e t o v ý“ Brueghel, zdržoval se r. 1604 v Praze a vedle hlavního jeho mecenáše, kardinála Borromea v Miláně, byl Rudolf II. předním jeho příznivcem. Ač jinak naprosto se odchýlil od způsobu svého otce, navazuje ještě v mnohém na jeho themata a komposice, zejména na výjevech s velkým počtem osob, jako je „Příchod sv. tří králů“, nebo sv. Martin se zástupem žebráků. V takovýchto obrazech dochovává Jan Brueghel mnohý odkaz z tradice staronizozemské školy.

Z vlastních umělců Rudolfova dvora zobrazuje lidové typy a scény hlavně Jan z C á c h. V kruhu, ve kterém jest tolik specialistů, jest Jan z Cách přímo nápadným svou mnoho-stranností. Maluje vše, portréty, mythologie, allegorie, genry i oltářní obrazy; jeho eklekticism řídí se předmětem, jaký právě maluje, v tom ohledu jest téměř Proteus. Ale to co recipuje, ať od Benátčanů neb nizozemských romanistů, přizpůsobuje svému přirozenému charakteru, dosti těžko-pádnému a suchopárnému. V Praze assimiloval se rychle; jeho přátelství s Adrianem de Vries, jemuž poskytuje návrhy, vede jej k tomu, že maně přijímá jeho formy; sblížen se Sprangerem, podlehá jeho vlivu a v reprodukcích rytinových neliší se jeho formální mluva od Sprangerovy téměř ničím. Ale vedle toho pronikají reminiscence na starší nizozemskou školu; jeho selské typy jsou z rodu brueghelovských sed-láků a jeho scény z ovzduší nevázané společnosti hospodské a kuplířské jsou deriváty podobných výjevů Jana Sanderse Hemessena. Jeho erotické scény neobmezují se takto jen na mythologii a přivádějí do tohoto tematu nový, vlastně starý ton. Jan z Cách má humor a rád zobrazoval osoby směřící se. Již jako mladík uvedl se v Benátkách vlastní podobiznou směřící se. Je jeden z prvních, jenž řeší tento problém, v němž excelloval později Franz Hals. Třebaže někdy podává jen grimasu, jeví v podobných látkách opravdovou, tehda vzác-nou snahu, malovati skutečně přímo dle přírody. Jest do-brým portretistou, podobně jako i Spranger a podobizny obou jistou volností a vnitřní živostí liší se od mnohých jiných sou-časných prací, obřadných a ztrnulých v postoji i výrazu.

S p r a n g e r jest ve své bohaté pražské produkci jednot-nější, ucelenější, než Jan z Cách, jehož převyšuje fantasií, jistým rozmachem a vzletem. Ke dvoru Maximilianovu při-chází z Itálie poměrně mlád, ale již hotový ve svém vývoji. Jsa stále ve styku se svými krajany, jest společenskou a uměleckou páteří kruhu pražsko-nizozemského, k němuž patřili v prvé řadě plastikové a rytci Adrian de Vries, Via-nen, Sadeler. Jeho formy jsou plastické, jeho kresby, jeho

kompozice ceněny byly současníky a rytci reprodukují jej se zvláštní zálibou. Goltzius, jenž jeho díla zvětčuje, stojí mu nejbližší, Sadeler ve vlastních invencích jej nápodobuje. Svě kresby rád laviroval a i v malbě často používá grisailů a monochromů. Jeho malby šedé v šedém zdají se býti ještě dědictvím po starých mistrech, kteří je umísťovali na rubu svých křídlových obrazů. Dle starých biografů ku barevné paletě sáhl prý dosti pozdě, a v pravdě jeho kolorit, libující si v silných kontrastech, náhlých přechodech a měňavých, nasládlých tónech, nebývá, hlavně při větších rozměrech, ani přirozený, ani dosti harmonický. Mluví-li již současníci o tom, že malíři jsou ovládáni furii Michelangelovou, platí to především o Sprangerovi. „Furia della figura“, jeví se tu v síle, onde v grazii prudkého pohybu, jest dle teorií středu XVI. věku a traktátu Lomazzova hlavní požadavek umění. Ty různé „možnosti pohybu“, jež sleduje Michel-Angelo na klenbě Sixtinské kaple, jež nápodobí a stupňují jeho následníci, jsou též ideálem a cílem umění Sprangerova.

Snaha vynalézati, konstruovati nové, neobvyklé posy, svádí tohoto virtuosa kresby a modelace k tomu, že tendencím těm obětuje někdy i správnost kresby. Zejména mytologické a erotické scény zavdávají malířům Rudolfinským příležitost ku volbě smělých pos. V oblíbených hostinách a shromážděních bohů olympských působí příklad historie Amora a Psyche od Rafaela, sloučený s reminiscencí na Tiziana a Veronesa. Milostné příběhy bohů a polobohů, heroů a heroin, Circe a jiných kouzelnic, scény z metamorfos Ovidových opětvují se ve velkých skupinách i v párech, které v milostném tête à tête tak rád zobrazoval Spranger. Obrazů toho druhu bylo v galerii Rudolfově nesčíslné množství; její majitel měl zálibu v nuditách a estenský vyslanec ve zprávě podané vévodovi Caesarovi d'Este o cestě Jana z Cách do Modeny radí, aby císaři byl věnován pěkný obraz, který by byl trochu smyslný. Ale takovou byla celá tehdejší doba. I přísný Filip II. oblíbil si vedle náboženských obrazů Tizianovy bacchanály. Škola benátská a parmská hýří v zobrazování krásných a půvabných těl a v těchže letech, kdy v Praze pokrývají se jimi plátna, malují podobné scény erotické, obklopené rámcem hermatlantů, Annibale a Agostino Carracci v římském paláci kardinála Farnese z téhož rodu, pro něhož pracoval druhdy také Spranger. Nuditami oplývají i náboženské obrazy Heintze a Jana z Cách a Spranger svým světicím obnažuje kyprý prs stejně jako allegorickým postavám. Prudké pohyby, apartní posy, mocná gesta postav kladených napříč obrazu, z hloubky jeho vpřed nebo naopak, vládnou v jeho epitafech, ve tvarech sveřepých vojinů a strážců hrobu i vzletných neb bouřlivě ku předu postupujících zjevů Krista, triumfujícího nad smrtí a ďáblem. V těchto tabulích náhrobních, v Čechách již před tím obvyklých, zračí

se intimní poměr dvorského malíře ke kruhům měšťanským. Velké dvě jeho práce zapadly, náhrobní deska tchána jeho, malostranského zlatníka Müllera, na niž spolupracoval Adrian de Vries a velký obraz u sv. Jiljí, ale jak as tato díla vyhlížela, poučuje nás epitař illuminatora a knihtiskaře Michala Petrla z Annaberku, jenž některý čas u něho bydlel, a obraz Vzkříšení v obrazárně strahovské.

V posách heroů předstupují i pastýři přicházející klaněti se Ježíškovi v obraze Hanse Gondelacha. V těchto a jiných nočních a večerních scénách setkáváme se zejména u Jana z Cách, Schwarze a Gondelacha s přechody stínů a světél v umělém temnosvitu, jehož problémy řešiti se tito mistři pokoušejí pod vlivem Tintoretta a nepochybně i Elsheimera. V posledních letech doby Rudolfovy, na úsvitě dětství Rembrandtova, se příklady tohoto zjevu množí.

Jednotlivé postavy a celé komposice přenášejí se rukou litce, kovotepce, rytce, ciseléra v předmětech uměleckého průmyslu do různého materiálu, bronzu, stříbra i zlata, alabastru, skla, křišťálu, kamenu. I v obrazech neobmezuje se smysl pro ladnou formu jen na tělo lidské, k němu pojí se předměty umělecké i dary přírody. Spranger je mistrem v komponování předmětů uměleckých, helmy, štíty, pancíře, klenoty na jeho obrazech jsou kabinetními kousky uměleckého průmyslu. V drobných rozměrech, v nesčíslném množství přicházejí artefakty a poklady přírodních říší na obrazech Jana Brueghela a s nádhernou opulencí hromadí se ve výjevech Bassanů. Tito a sametový Brueghel jsou pravými antipody, robustní přirozená barva Bassanů v širokém provedení kontrastuje se sličným hladkým tonem a miniaturní technikou Jana Brueghela. Obojí umění, tak odlišné, zahrnuje Rudolf II. svou přízní.

Krajiny Brueghelovy ožívují někdy svými drobnými postavami Jan Rottenhammer, Hendrik de Clerck, Hendrik van Balen a. j., tak jako vice versa Brueghel sám poskytuje stafáž jiným krajinářům, zejména P. Brilovi. Ve vývoji krajinářství náleží dvoru Rudolfovu a representantům jeho v tomto oboru, Saverymu a Stevensovi čestné místo. Ač se úplně neemancipovali v barvě od směru P. Brila, jest poměr jich ku přírodě intimnější, krajina jest namnoze sama o sobě předmětem, nikoliv pouhým pozadím a rámcem výjevů historických, mythologických neb náboženských. Jako stafáž, je-li jaká, slouží současný život nebo zvěř. Rudolf II. počíná si i v tom téměř dle programu, když vysílá Saveryho do Tirol, aby zpodobil divoké a podivuhodné alpské kraje s nebetýčnými horami a divými vodopády. Jako Savery kraje tirolské, zobrazuje Stevens „české krajiny“, jež reprodukuje svými rytinami. Ovšem jsou to také krajiny více méně ideální, ale jsou skonstruovány, sestaveny dle motivů přímo z okolí vyňatých. Savery kreslí partie Hradu pražského, Stevens české

zámky, hrady a mlýny; ve vedutovém krajinářství, kde dříve dominovaly po způsobu P. Brilla temply, obelisky a zříceniny římské, počínají se objevovati nové, domácí, stavební objekty.

Jest to také charakteristický rys doby, když Savery pod titulem ráje, potopy, archy Noemovy neb Orfea shromažďuje v ideálních krajinách všechny druhy zvířete a ptactva, a když skládá v pestré kytice domácí i ony exotické květiny, které přišly ze zámořských krajin a pěstěny byly v zahradách holandských. Rudolf II. sám byl milovník zvířete, chované ve lvím dvoře a jelením příkopu, jeho konírny slynuły koňstvem všech odrud a zemí, a v královské zahradě pěstěny keře a květiny všeho druhu.

V miniaturních pracích Hoefnágglů, jimž látku poskytuje celá historia rerum naturalium, nabývá didaktický a encyklopedický směr doby převahu a v Rudolfových kolekcích začíná se takto zrcadlit celý jakýsi „orbis pictus“. Sbírka Rudolfova, největší „Kunst- und Wunderkammer“ své doby, neskládá se pouze z uměleckých předmětů, nýbrž i z přírodnin a různých kuriosit. Na vzácných nerostech, z nichž dovedli i dvorní umělci prováděti obdivuhodné nádoby, klenoty a jiná díla uměleckého průmyslu, nacházel Rudolf II. zláštní zalíbení a pro sbírky své hleděl je získati různými cestami.

Tak jako rád se účastnil s vědychtivostí pozorování svých hvězdářů Tychona de Brahe a Kepplera, procedur chemiků a alchemistů, tak také působilo mu potěšení přihlížeti ku postupu práce v atelierech malířských a dílnách. Sám zjednal si zručnosti v mnohém umění a dovedl takto jako všestranný znalec oceniti technické vlastnosti umělecké práce. Dílo, které povstalo na jeho popud, jež viděl vznikat i dokončovati, nabylo tím užšího, teplejšího vztahu k jeho osobě, s níž spojeno bylo jistou vnitřní páskou a živou vzpomínkou. Takových bylo v jeho komnatách a sbírkách nesčíslné množství. Mezi nimi byla také řada děl, jež spodobovala jeho osobnost, znázorňovala jeho vlastnosti a ctnosti a oslavovala jeho činy. Glorifikace brala se dvojím směrem, Rudolf II. slaven jako imperator a jako příznivec věd a umění. Ač osobně se bitev neúčastnil, dával se zobrazovati v plném brnění a v takových případech má vzezření velitelské, martiální. Na koni nejezdil často, ale byl milovníkem koní, a dával se rád vypodobovati jako jezdec. Adrian de Vries, jenž hotovil jeho bronzová poprsí, zabýval se jistou dobu projektem jíздеcké sochy císařovy a as k tomu cíli koná studie koní.

Chtěl-li Rudolf II. prokázati někomu poctu, učinil tak namnoze věnováním uměleckého předmětu, obrazu, zejména vlastního portrétu, sochy, poháru. S uměnímilovnými dvory svého příbuzenstva a s dvory mnichovským a drážďanským jest v stálém kontaktu a celé jeho nejbližší okolí, jeho vyšší dvořanstvo i hodnostáři zemští, páni z Pernštejna, Rožm-

berka, Hradce, Lobkovic, Kolovrat, hledí s ním v pěstění umění udržeti stejný krok. Na Hradčanech a Malé Straně od paláce k paláci, dům od domu rozlévaly se vlny umělecké tvorby. Pan Křištof Popel z Lobkovic, nejvyšší hofmistr království českého objednal pro svou zahradu sousedící s jelením příkopem, v níž Rudolf II. návštěvou rád prodléval, u Benedikta Wurzelbauera v Norimberce r. 1599 bronzovou fontánu se skupinou Venuše a Amora; nejvyšší hofmistr císařského dvora Karel z Liechtensteina, jenž sám si v Praze vydržoval s velkým nákladem celý dvůr, byl milovníkem umění Adriana de Vries a jiných umělců. Jako vždy štedrý kupec uměleckých předmětů vyličen jest Jindřich Julius vévoda brunšvický, jenž stále v Praze v domě svém na Hradčanech se zdržoval a jako nejintimnější přítel císařův byl ustavičně kol jeho osoby až do jeho smrti. Jím, Kristianem II., kurfirstem saským a Arnoštem ze Schaumburgu přenáší se umění Rudolfské ještě za života Rudolfova za hranice Čech také do severních zemí německých. Arnošt ze Schaumburgu objednává práce u Heintze a Adriana de Vries a povolává tohoto a Jana Rottenhammera do svého sídla Bückeburgu.

Umělci dvoru Rudolfova těšili se pohodlí a blahobytu, přízni panovníka a jeho okolí a od současníků byli vysoce ceněni. Literatura umělecká tehdejší doby je zasypávala chválou, kterouž nijak neskrbí jich soudruh Karel van Mander ve svém Schilder-boecku, a kterou ještě stupňuje Joachim von Sandrart, žák Sadelerův, ve své „Teutsche Akademie“. V XIX. věku sláva jejich pobledla, ale nyní opět obrací na sebe pozornost. Jejich místu ve vývoji umění přičítá se větší význam, než kvalitě jejich umění. Epigoni velkých umělců cinquecenta, vlášských a nizozemských, jsou praecursorové nové fáse. Jména Jan Brueghel, Spranger, van Aachen, Savery znamenají oblouky mostu, klenoucího se od Quentina Massyse, starého Brueghela, Hemmessa a jiných ku Rubensovi, Jordaensovi, Halsovi a krajinářům a drobným mistrům holandským. Jméno jejich příznivce, zakladatele veliké sbírky, ostalo v trvalé, slavné paměti. Byl to sám Rubens, který v epitafu složeném na hrob Jana Brueghela, dí, že byl „gratus et acceptus“.

„Imperatori ces. Rudolpho II. Augusto, omnium bonorum
arbitrorum estimatori ac patrono“.

Seznam vyobrazení.

Napsal Pavel Bergner †, inspektor obrazárny; doplnil dr. Karel Chytil.

Číslo v závorkách jsou čísla katalogu výstavy r. 1912. Arabská čísla poukazují na čísla velkého tabulového díla (viz předmluvu), římská čísla konečně poukazují na vyobrazení malého vydání.
Výměry udány v metrech.

Literatura povšechná o umění doby Rudolfa II.: Svátek Josef, *Culturhistorische Bilder aus Böhmen*, Wien, Braumüller 1879. — Týž, *Obrazy z kulturních dějin českých*, Praha, J. Otto 1891. — Ilg A., *Kunstgeschichtliche Charakterbilder aus Österreich-Ungarn*, Wien, 1893. — Svátek J., *Ze Staré Prahy*, Praha, J. R. Vilímek s. a. (1899). — Chytil K., *Umění v Praze za Rudolfa II.*, Praha. Uměl. průmr. museum, 1904. — Týž, *Kunst in Prag zur Zeit Rudolfs II.* — Mádl K. B., *Obrazárna a umělci Rudolfa II. v Praze. Památky arch. XVII. (1908.)* — Schlosser J. v., *Die Kunst- und Wunderkammern der Spätrenaissance*, Leipzig 1908. — Winter Z., *Řemeslnictvo a živnostnictvo XVI. věku. Čes. Akademie 1909.* — Harlas F. X., *Rudolf II., milovník umění a sběratel*, Praha. F. Topič. s. a. (1916). — *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerh. Kaiserhauses*, Wien. Regesten Ad. XII., XV., XVII., XIX.; XXV.; XXVI.; XXX.

von ACHEN (Aken, z Cách) Jan.

Narozen v Kolíně nad Rýnem r. 1552, nazýval se z Cách dle rodiště svého otce. Ve dvanácti letech vstoupil do učení k malíři z antwerpské školy, zvanému Jerrig (Jiří). Kolem r. 1574 přišel do Itálie za dalším vzděláním a přiklonil se tam k malířům nizozemské školy. R. 1588 vrátil se do Německa, kde maloval hlavně kostelní obrazy a portréty. Zdržoval se nejprve v Kolíně n. R., pak v Mnichově, kdež pojal za manželku Reginu, dceru skladatele Orlanda di Lasso. Dne 1. ledna 1592 jmenován byl komorním malířem Rudolfa II., jenž několikrát jej vypravil do Itálie, aby tam portrétoval zejména některé kněžny a kupoval pro jeho sbírky obrazy a starožitnosti. I přes svoji častou nepřítomnost v Praze, kamž přesídlil r. 1601, vytvořil Jan z Cách řadu obrazů. Po smrti Rudolfa II. pracoval také pro císaře Matyáše. Zemřel v Praze počátkem (4. března?) r. 1615.

Literatura speciální o Janovi z Cách: van Mander Karel, *Schilderboeck*, Haarlem 1604 a 1617. Edition Henry Hymans, Paris, II, 1885. Übersetzung und Anmerkungen von Hans Floerke. München u. Leipzig, II, 1906. — Mikovec B., *Jan von Achen*, Lumír, I, 1851. — Merlo J. J., *Kölnische Künstler in alter und neuer Zeit*, Herausg. von Eduard Firmenich-Richartz 1895. — Thieme u. Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, Leipzig, Engelmann, I. Band, 1907. S. 40. Achen (Firmenich-Richartz). — Peltzer R. A., *Der Hofmaler H. v. A., seine Schule u. seine Zeit*, *Jahrbuch der S. d. allerh. Kh.* Wien, XXX, 1911/12. Abhandlungen.

1. (3) *Císař Rudolf II.* Je ve zbroji a má vavřínový věnec na hlavě. Originál na dubovém dřevě, vys. 0.515, šir. 0.425. Majetek Maxe Egona Fürstenberga. Ze zámku v Donaueschingen. I.

2. (6) *Vlastní portrét umělcův.* Namalován byl nepochybně kolem r. 1574 v Benátkách. Na rubu jest nápis z pozdější doby: „Ritratto di Hans van Hachen fatto di sua mano fu pittore celebre dell'Imperatore Rudolfo 2e — Fizo. —“ Poprsí. Originál na dřevě, vys. 0.50, šir. 0.36. Majetek dr. Jurie z Lavandalu ve Vídni.

3. (20) *Venuše a Amor.* Venuše jest malována en face, ve vlasech má diadem, v pravici drží jablko, hrud má obnaženu. Na levo ze zadu přiblížil se k ní Amor a mříí šípem na její prsa. Značka v pravo: Venus 1601. — Originál na dub. dřevě, vys. 0.495, šir. 0.41. Majetek Karla Jeglingera v Linci. II.

4. (9) *Dva smějící se hoši.* (Podle dra Frimmla „Blätter für Gemäldekunde“, 1909, příloha str. 142, jest to týž obraz Aachenův, který byl ve Vídni r. 1670 prodán ve veřejné dražbě a jest uváděn pod názvem „Due Ritratti in un pezzo, alto e 10, largo uno mezzo.“) Poprsí. Originál na dubovém dřevě, vys. 0.48, šir. 0.385. Majetek arcibiskupské galerie v Kroměříži.

5. (15) *Podobizna mladého muže.* Na sobě má tmavý šat a bílý, zřasený límec. Poprsí. Originál na plátně, vys. 0.57, šir. 0.44. Majetek Ervína Nostitze v Praze. V katalogu Nostitzské galerie uveden jest pod č. 208 jako dílo Sprangerovo; Aachenovi přičten jest Peltzerem.

6. (86) *Poprsí smějících se sedláků.* Že Hans von Aachen obrazy toho druhu maloval a v nich se zvláště vyznamenal, dotvrzuje Dlabač. Jeden z nich se zachoval ve dvorním museu ve Vídni, jiný v arcibiskupské galerii v Kroměříži. Originál na dřevě, vys. 0.22, šir. 0.31. Zámek Roudnický. Inv. 373: Dvořák M. a Matějka B.: *Soupis památek etc. v okrese Roudnickém*, II., 1907. (Zámek Roudnický. Str. 89, č. 243.) III.

7. (29) *Kuplířská scéna.* U stolu sedí děvče a tázavě hledí na stařenu, jež drží v levici prsten. Na pravo naklání se k děvčeti stařec a nabízí mu šperk. Originál na plátně, vys. 0.82, šir. 1.10. Majetek Bohuslava Kolowrata-Krakovského v Praze. Opakování motivu od téhož mistra v galerii v Karlsruhe; podobný motiv, avšak z jeho školy, je v býv. císařské galerii ve Vídni.

8. (16) *Bacchus a Ceres.* Ceres obnažená sedí na pravo obrácena zády k divákovi a podává Bacchovi sklenici vína. Bacchus drží v levici hrozen. V levo přináší Genius ovoce a zeleninu. Značka nahoře na kamenném pilíři s monogramem umělcovým. Originál na plátně, vys. 1.63, šir. 1.13. Dílo bylo v rudolfinských sbírkách na Hradčanech. Galerie bývalého císařského domu ve Vídni. IV.

9. (80) *Portrét Krištofa mladšího z Lobkovic, nejvyššího hofmistra království Českého (1549—1609).* Originál na mědi, vys. 0.13, šir. 0.16. Zámek Roudnický, Inventář 473 (Dvořák M. a Matějka B.: Zámek Roudnický str. 91, č. 244).

10. (23) *Klanění pastýřů.* U jeslí Ježíškových klečí anděl. Na levo P. Maria, na pravo pastýř s beránkem. Kolem této skupiny pastýři a ženy. Originál na mědi, vys. 0.24, šir. 0.18: Dílo bylo v rudolfinských sbírkách na Hradčanech. Galerie bývalého císařského domu ve Vídni.

BRUEGHEL JAN st.,

zvaný sametový Brueghel (Fluweelen-, Samt-Br.- de Velours), syn Petra st., zvaného selský (Bauern-)Br. Narozen v Bruselu roku 1568, zemřel v Antverpách 13. ledna 1625. Žák P. Goetkinta v Antverpách; mlád odešel do Kolína nad Rýnem a pak do Italie, odkud se vrátil r. 1597. Na pozdějších cestách zdržel se r. 1604 v Praze. Jan Brueghel byl oblíbeným mistrem Rudolfa II. Z té

příčiny vystavena některá jeho díla, přes to, že nepřínáležel ke skupině umělců, kteří se stále zdržovali na panovníkově dvoře.

Literatura: Mander K. v. Schilderboeck, — G. Criveli, Giovanni Brueghel, pittor fiamingo. Milano 1868. — Dohme, Kunst und Künstler (Wessely) Leipzig 1877 I. — Rooses M. (Reber) Geschichte der Malerschule Antwerpens. München 1889 — Wurzbach A. v., Niederländisches Künstler Lexikon. Wien I. 1906. — Thieme-Becker, Allgemeines Lexikon der bild. Künstler, Leipzig V. 1911.

11. (34) Příchod tří králů. Na levo sedí P. Maria s dětátkem, jemuž klaní se sv. tři králové. Orig. na dub. dřevě, vys. 0.335, šir. 0.51. Majetek Ervína Nostice v Praze.

12. (89) Sv. Martin. Obraz je signován a opatřen letopočtem 1611. Originál na mědi, vys. 0.22, šir. 0.31. Roudnický zámek. Inventář 331. Dvořák M. a Matějka B. Zámek roudnický. Inv. 60 č. 124.

V. 13. (43) Aktaeon a Diana s družkami v krajině. (Figurální malba od Hendrika de Clerk.) Originál na dubovém dřevě, vys. 0.515, šir. 0.89. Majetek Ervína Nostice v Praze.

DÜRER ALBRECHT.

Narozen v Norimberku 21. května r. 1471, zemřel tamtéž 6. dubna r. 1528.

VI. 14. (121) Růžencová slavnost. Uprostřed, před temně zeleným kobercem, jež dva andělé drží na šňůře, sedí P. Maria v modrém plášti, majíc Ježíška na klíně v bílých plenkách. Nad hlavou Madoninou jiní dva andělé drží zlatou korunu. Ježíšek obrací se láskyplně k papeži, klečícímu na levo a chce mu položit na hlavu věnec růží. Nad papežem stojí sv. Dominik v řádovém rouchu (zakladatel růžencové slavnosti); pravící klade svůj věnec na hlavu kardinála Dominica Grimaniho (aguilejského patriarchy), jenž klečí za papežem. Úplně na levo za papežem a vedle Grimaniho, v kleče modlí se Antonius Surianus (patron sv. Bartoloměje). Za ním prokurátoři a církevní hodnostáři, jakožto zástupci benátských kostelů. Tuto skupinu věncí opět dva jiní andělé. Po levé straně Madonině klečí císař Maxmilian I. Má na sobě nachový plášť, vroubený kožesinou (jest se všemi podrobnostmi neobyčejně jemně proveden). P. Maria jemně dotýká se věnce na hlavě Maxmilianově. Jí u nohou sedí anděl, zpívá a doprovází se hrou na loutnu. Za císařem klečí rytíř s šedivým vousem, v nádherné zbroji, s čestným řetězem na hrudi a s barevnými, splývajícími stuhami na ramení. (Jemné provedení zbroje a stuh jest opět neobyčejně pozoruhodné; připomíná Dürerovy akvarely a gouache, na příklad křídla jeho ptáků ve vídeňské Albertině.) Jest to nepochybně Maximilianův polní hejtman Erich vévoda Brunšvický. Pod rukou Madoninou jsou vyobrazeny dvě mužské hlavy. Mezi císařem a rytířem je vousatý stařec. Za ním skupina tří žen, z nichž plavovlasá žena v popředí upoutá pozornost svou krásou. Vedle císaře klečí v modrém benátském kroji muž; jenž drží v rukou růženec. (Jest to snad Giovanni Mosanner; aneb Sinibaldo Kneissel.) Za ním skupina tří mužů, z nichž dva dolejší jsou v černých talárech; první z nich, klečící u kraje obrazu, drží v levici úhelné měřítko. Jest to stavitel Hieronymus, tvůrce německé tržnice (fondaco) v Benátkách. Nad ním jest nepochybně vyobrazen Petr Pender, „otec“ cechovní noclehárny, u něhož Dürer v Benátkách bydlel. Nad celou levou skupinou stojí u kmene stromu dva diváci. První z nich (v pravo stojící) jest sám Albrecht Dürer. Má na sobě těžký plášť s hnědou kožesinou a ve volně sepiatých rukou drží ohnutý bílý list s nápisem:

Exegit quinque — mestry spatio
Albertus Dürer Germanus M. D. VI.

A. D.

Mladý muž vedle Dürera jest Andreas Künhofer z Norimberku, jenž v té době dlel v Benátkách. (Byla dříve domněnka, že jest to přítel a mecenáš Dürerův Willibald Pirckheimer.) V pozadí hory, věže a střechy města. Majetek Premonstrátského kláštera na Strahově v Praze.

K historii obrazu: „Růžencovou slavnost“ objednali od Albrechta Dürera za jeho pobytu v Benátkách tamní němečtí kupci pro svůj oltář zvaný „Altare della nazione Alemanna“. Počátkem roku 1506 zaměstnával se již Dürer přípravami k tomuto obrazu a dokončil jej mezi 8.—23. zářím téhož roku. Roku 1603 nachází se již obraz v rudolfínských sbírkách na Hradčanech, kde pro svoji krásu byl obdivován jako nejdrahocennější skvost sbírek panovníkových. Jak byl Rudolfem II. získán a jak byl převezen do Prahy, neví se doposud nic zcela určitého. Jest pouze známo, že mezi rokem 1593—1600 ocitl se v Praze. V inventáři z r. 1635 jest toto dílo uvedeno mezi pokaženými okrazy, a patrně proto neukořistili jej r. 1648 Švédové, kteří všechna díla lepší hradčanských sbírek odvěkli. R. 1663 opravil jej Karel Škréta a jest až do roku 1763 veden v pražském inventáři. Mezi r. 1764 a 1773 byl — jak se zdá — odstraněn z pražských sbírek a snad odhozen mezi veteš. Po nějakou dobu se o něm nevědělo až r. 1782 objevil se v dražbě nepotřebných a odložených věcí, která se konala od 12.—17. května. Měl býti dopraven do Vídně, ale i z toho sešlo, jelikož obraz byl poškozen. A tak — při této příležitosti — vydražil jej vrchní poštovní ředitel Pillbaum, jehož dědicové prodali jej r. 1793 za 22 dukátů opatovi Václavu Mayerovi bez rámu, který později přikoupen byl za 100 zl. R. 1841 restauroval „Růžencovou slavnost“ malíř Gruss; stopy této restaurace jsou doposud na díle znatelný. Gruss zhotovil také před restaurováním kopii tohoto díla. (Bližší viz: „Albrecht Dürers Rosenkranzfest“ od Dr. Jos. Neuwirtha, Lipsko a Praha 1885).

DÜRERŮV NÁPODOBITEĽ NA DVOŘE RUDOLFA II.

15. (117) Madonna s kosatcem. P. Maria sedí v červeném plášti a má Ježíška u prsu. V pravo réva, v levo kosatec, v pozadí moře. Podobný obraz s monogramem Dürerovým a letopočtem 1508 jest ve sbírce Sira Fredericka Cooka v Richmondě u Londýna. Originál na dubovém dřevě, vys. 1.49, šir. 1.20. Majetek Dr. Bedř. Lobkovice v Praze.

FRÖSCHEL DANIEL,

také Fröschlein, malíř miniatur, nar. v Augšpurku 7. května 1563 jako syn uměnímilovného advokáta Dra. Jeronýma Fröschla. 1. května 1603 jmenoval jej císař Rudolf II. svým dvorním miniaturistou a starožitníkem. Kopíroval četná díla, zvláště kresby Dürerovy, a také portrétoval. Zemřel r. 1613.

16. (120) Madonna s Ježíškem u prsu. Dole v pravo v medaillonu podobizna mladého Dürera. Orig. pergamen na dřevě, gouache; vys: 0.42; šir. 0.31. Obraz byl zhotoven podle kresby Albrechta Dürera, jež byla ve sbírkách císaře Rudolfa II., nyní jest v Albertině ve Vídni. Viz Glück G., Fälschungen auf Dürers Namen. Jahrbuch der k. k. S. d. al. Kh. XXVIII. Heft 1 (1909).

VII.

GUNDELACH MATTHÄUS,

narozen v Hessen-Kasselsku. Přišel mlád do Prahy. R. 1609 byl jmenován dvorním malířem Rudolfa II., po jeho smrti pracoval pro císaře Matyáše v Praze a ve Vídni. Po smrti dvorního malíře Josefa Heintze († 1069) zaujal jeho postavení a pojal vdovu jeho Reginu za manželku. Do konce srpna r. 1612 jest zjištěn jeho pobyt v Praze. Později odešel do Augšpurku, kdež r. 1653 zemřel.

17. (44) Klanění pastýřů. Na levo sedí P. Maria u Ježíška, před nímž klečí několik pastýřů. Několik jiných pastýřů k němu spěchá. U vchodu stojí sv. Josef. Nad touto skupinou v oblacích hrají andělíčkové. Na vlající pásce jest nápis: Gloria in Excelsis Deo. Dole ve středu na kameni označení: G. M. M(athias) G(undelach). Originál na bukovém dřevě, vys. 0.50, šir. 0.34. Majetek Karla Jiřího Buquoye. Z pražského paláce.

VIII. 18. (40) Znasnoubení sv. Kateřiny. V pravo na trůně sedí P. Maria s Ježíškem, jenž podává klečící sv. Kateřině prsten. V levo stojí sv. Matyáš (portrét císaře Matyáše, syna Maxmiliána II. a bratra Rudolfa II.) a sv. Helena s křížem, který nalezla (portrét císařovny Anny, choti Matyášovy). Značka uprostřed na prvním stupni trůnu: Gondolach f. 1614. Originál na mědi, vys. 0.40, šir. 0.31. Galerie bývalého císařského domu ve Vídni.

HEINTZ JOSEF.

Narozen v Basileji 11. června r. 1564 jako syn stavitele Daniela Heintze. Základního vzdělání nabyl u basilejského portretisty a historického malíře Hanse Bocka. Později odešel do Itálie, kdež pracoval po způsobu Correggiově a Parmegianinově, jichž díla častěji kopíroval. 1. ledna 1591 jmenoval jej císař Rudolf II. komorním malířem a velice hojně jej zaměstnával. Josef Heintz zemřel 15. října 1609 v Praze a byl pohřben v kapli sv. Matěje u kostela sv. Jana. (Literatura: B. Haendke, Josef Heintz „Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen d. A. Kaiserhauses“ sv. XV., str. 45—59.)

19. (4) Císař Rudolf II. Poprsí jest ozdobeno zlatým rounem, kol krku má krajkové okruží, na vysokém černém klobouku spony. Originál na mědi, vys. 0.16, šir. 0.13. Obraz nyní v galerii ve Vídni pochází z Rudolfských sbírek na Hradčanech.

20. (8) Hrad lásky. V popředí hovoří Venuše s Amorem. V oblacích jede na svém voze Venuše ke hradu, který stojí ve středu krajiny. Originál na plátně, vys. 1.35, šir. 0.64. Z galerie ve Vídni. Viz č. 23.

IX. 21. (41) Venuše a Adonis. Na levo u lože před sloupovou síní sedí Adonis, vedle něho stojí Venuše. V popředí bůžkové lásky a tančící nymfy. Dvě z nich odvádějí Baccha ke břehu moře, na němž pluje Venušin vůz. V povětří nese orl Ganymeda. — Značka na rubu: Jo. Heintz Fe. Originál na dub. dřevě, vys. 0.48, šir. 0.71. Obraz nyní v galerii ve Vídni, pochází z rudolfských sbírek na Hradčanech.

22. (39) Umírající sv. Magdalena. Má dlouhé plavé splývající vlasy, hořejší část jejího těla je obnažena, ze zadu drží ji anděl. V levo stojí dva andělé, jeden pláče a druhý za ním se modlí. V popředí nádoba, kniha a lebka. V pozadí skály. Originál na dub. dřevě, vys. 0.92, šir. 0.65. Majetek Premonstrátského kláštera v Teplé.

23. (7) Kopie podle obrazu „Amor řezající luk“ od Francesca Marie Mazzoly, zvaného Parmegianino. Amor obrácen zády k divákovi vyřezává z větve luk. Dole Amor trápí Psyche. Originál obrazu jest v galerii bývalého císařského domu (čís. 62) ve Vídni a byl malován Parmegianinem pro parmského šlechtice Baiarda. R. 1575 přešel v majetek státního sekretáře Antonia Pereze v Madridě a byl později zakoupen pro císaře Rudolfa II. (před r. 1621 byl odvezen do Vídne). Ježto malba byla v rudolfských sbírkách, patrně Jos. Heintz na rozkaz panovníkův ji kopíroval. Celá postava. Originál na dubovém dřevě. Na rubu namalován originál Heintzův „Hrad lásky“ č. 20.

HOFMAN JAN,

narozen v Norimberce. Počal se učit v Norimberce, kde také kopíroval Dürerovy obrazy; pracoval zvláště gubovanými barvami. Byl zručný napodobitel Dürerových kreseb. R. 1521 jmenoval ho Rudolf II. svým komorním malířem.

24. (118) Tupení Krista. Obraz označen psadelovým monogramem Dürerovým a jeho letopočtem 1520. Originál na gubovém dřevě, vys. 0.69, šir. 0.54. Z obrazárny Nostické v Praze. Připsáno Hofmanovi. Viz Glück I. c. X.

MISTR LOBKOVICKÝCH PORTRÉTŮ.

25. (83) Ladislav II. Popel z Lobkovic, nejvyšší hojný království Českého za Rudolfa II. Při korunovaci Rudolfově nesl žezlo, pan Vilém z Rožmberka korunu, pan Jan z Valdštejna meč (zemř. r. 1584). Originál na plátně, vys. 0.78, šir. 0.175. Roudnický zámek. Inv. 384. Dvořák M. a Matějka B. Zámek Roudnický, str. 86, č. 225.

SADELER JILJÍ (EGIDIUS).

Narozen v Antverpách r. 1570, zemřel v Praze r. 1629. Chtěje se z počátku věnovati malířství počal se učit u bratra Jana Sadeler, stal se však mědirytcem. Na dlouhých cestách pobyl delší dobu v Německu a Italii, načež Rudolf II. jmenoval ho svým dvorním mědirytcem. Byl ve službách panovníkových od r. 1597 až do jeho smrti, po níž vstoupil do služeb Matyášových. R. 1621 vstoupil do malostranského cechu malířského. Jeho mědirytin, zejména podobizen současných osobností, jest značné množství; většinou provedl je v Praze.

Literatura: Dlabacz, Allgem. hist. Künstlerlexikon für Böhmen. Prag 1815. III. B. — Winter, Remeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách. 1909. Str. 250. — Wurzbach, Niederländ. Künstlerlexikon. II. (1910) Str. 534.

26. (10) Podobizna Jana svob. pana Minckwitze. Je obrácen na pravo. Má tmavý kabát, tmavé vlasy, knír i bradku a krajkové okruží. Na červeně pokrytém stole leží jeho klobouk. Značka nahoře v levo zlatými písmenami A. (Aegidius) S. (Sadeler) I. (Imperialis) P. (Pictor) F. (Fecit).

Nahoře ve středu: Hans Freiherr von Minckwitz auf Dren... Rom: Kais: Maj: Appellations Rath zu Praga den 16. Augusti Ao: 1616.

27 (11) Podobizna Kláry (?) svobodné paní Minckwitzové. Je obrácena nalevo, má na sobě červený šat s bílými spodními rukávci. Živůtek je posázen drahokamy. Na hlavě má diadémovou ozdobu z perel a drahokamů. Pravou ruku má na stole, v levé drží modlitbu. Nahoře zbytky nápisu: . . . . ara von Minckwitz . . . . . 16. Au . . . . . Post. po kolena. Originál na plátně, vys. 0.25, šir. 0.16

Jan svobodný pán z Minckwitzů byl za císaře Rudolfa II. a Matyáše apelačním radou v Praze. Apelační soud byl na Hradčanech pod Vladislavským sálem. Lze proto z určitosti předpokládati, že Minckwitz byl znám s dvorním umělcem Sadelerem, jenž zaměstnával se mimo mědiryctví i malířstvím. Podrobné provedení obou obrazů i značka nasvědčují spíše mědirytcovi než malíři. Podrobnější důkazy uvádí P. Bergner v článku: Zwei Ölgemälde von Egidius Sadeler. (Kunsthistorisches Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission, sv. II., 1908, příloha str. 38/42.)

SAVERY ROELANT.

Narozen v Kortrycku (Courtrai) r. 1576. Syn malíře Jakuba Saverého, od něhož nabyl základního malířského vzdělání. Roku

1604 přišel do Prahy a vstoupil do služeb císaře Rudolfa II. Zdá se, že na jeho přání odešel do Tyrolska, aby studoval Alpy. Jest určitě znám tamní jeho pobyt v letech 1606—1608. Odtud vrátil se opět do Prahy, r. 1615 byl ještě ve službách císaře Matyáše. R. 1616 žije opět v Holandsku. Zemřel r. 1639 v Utrechtě.

Literatura: „Roland Savery, sein Leben und seine Werke“ od Kurta Erasma z Rigy, Halle n. S. 1908.

XI. 28. (61) Kytice ve sklenici. Růže, tulipány, kosatce a jiné květiny. Po stranách sklenice ještěrka, čmelák, kobylka, květina a myš. Značka dole v levo: R. Savery 1612. Originál na dubovém dřevě, vys. 0.50, šir. 0.34. Majetek Jana II. panujícího knížete z Liechtenštejnu.

29. (25) Ráj. Uprostřed pod mohutnou jabloní stojí Adam a Eva, Eva sahá po jablku. Kolem nich je množství rozličné zvěře, z níž vynikají lvi, koně, sloni, jeleni, rozliční ptáci a dva jedno-rožci. Rájem protéká řeka na jejíž březích pasou se skupiny rozličných zvířat. V pozadí na levo od jabloně na louce je vyobrazeno stvoření Evy, na pravo od jabloně vyhnání z ráje. Úplně v pozadí modré pohoří. Originál na plátně, vys. 0.935, šir. 1.36. Majetek paní Pavlína Dierzerové z Traunthalu v Linci.

30. (14) Pobřeží. V popředí rozpadlá brána. Krajina je oživena množstvím různého ptactva. Značka dole uprostřed: Roelant Savery fe. 1622. Originál na dubovém dřevě, vys. 0.54, šir. 1:08: Majetek Ervína Nostice v Praze.

31. (17) Rozličná zvířata v krajině. Značka: Roelant Savery fe. 1618. Originál na dubovém dřevě, vys. 0.55, šir. 1.07. Majetek Ervína Nostice v Praze.

SEISENEGGER JAKOB.

Narozen r. 1505, zemřel nepochybně v Linci r. 1567. Byl dvorním malířem Ferdinandu I. Roku 1531 i později (1545) zdržoval se též v Praze.

Literatura: Birk E., Jacob Seisenegger. Mittheilungen der Centralkommission 1864 (IX). — Engerth E., Zeitschrift für bildende Kunst 1875 (X).

32 (77) Vratislav z Pernštejna jako rytíř řádu zlatého rouna. Originál na plátně, vys. 0.85, šir. 1.35. Roudnický zámek. Inv. 452. Dvořák M. a Matějka F.; Zámek Roudnický: Str. 82 č: 213:

SPRANGER BARTHOLOMÄUS.

Narodil se 21. března r. 1546 jako syn obchodníka Joachyma Sprangera v Antverpách. Učil se nejprv u Jana Mandyna, později u Franze Mostaerta a Cornelise van Dalen. Za dalším vzděláním odešel do Itálie, kde vzdělával se studiem italských mistrů. Zde podařilo se mu úsilovnou prací uplatnit se a vytvořit několik samostatnějších děl. Vlivem svého přítele slavného sochaře Giovanna da Bologna byl povolán do Vídně se sochařem Janem de Monte ke dvoru císaře Maxmiliána II. (1575); pro něhož až do jeho smrti (1576) pracoval. R. 1577 vyzvala vídeňská městská rada oba umělce, aby vyzdobili slavobránu, vystavenou na počest císaře Rudolfa II., jenž vracel se z korunovace v Řezně. Oba umělci vyhověli vyzvání. Zdá se, že z počátku císař Rudolf II. nevěnoval Sprangerovi mnoho pozornosti, avšak již 1. ledna 1581 shledáváme se s ním opět u dvora v císařských službách s platem 15 zl., jenž byl později několikrát zvýšen. Ve službách uměnímilovného panovníka byla mu dána možnost plně rozvinouti umělecké schopnosti. V Praze oženil se s dcerou malostranského měšťana a zlatníka Mikuláše Müllera a měl dům v nynější Thunovské ulici. 24. června 1584 stal se členem pražského malířského bratrstva. R. 1588 byl s bratry Matyášem a Quirinem (jakýsi

Quirinus Spranger, malíř z Antverp, stal se 24. listop. 1598 malo-stranským měšťanem) povýšen do šlechtického stavu. Psal se od té doby „von den Schilde“ a zemřel v Praze r. 1611, sepsav 19. ledna téhož roku poslední pořízení, v němž odkázal své jmění bratrům Matyáši a Quirinovi, jelikož manželka i děti mu zemřely. 27. září 1611 byla jeho závěť na pražském magistrátě otevřena. Byl pohřben v kapli sv. Matěje u kostela sv. Jana v Oboře na Malé Straně pod Petřínem.

Literatura: Mander K., „Schilderboeck“, I. — Dietz Ernst; Der Hofmaler Bartholomäus Spranger. Jahrbuch der kk. S. d. ah. Kh. 1909. XVIII. — Winter Z. Řemeslnictvo a živností XVI. věku v Praze 1919. Str. 172—176.

33. (21) Allegorie války s Turky. Bohyně války Bellona sedí na zeměkouli. V pravé ruce má oštěp, v levé drží sošku vítězství. Kolem ní seskupeni jsou: Pallas ve zbroji, bědující Hungaria, Bacchus, Venuše a Amor; v pravo Ceres a divoký kanec, symbolicky značící řeku Sávu. Nahoře troubí Fama na pozouny. Dole nápis: Rudolpho II. Caes. Aug., Diva Potens Charitesque Tuum Di ademate cinctum Iam Caput esse velint. Dole v levo na kamení značka: B. S. 1592. Originál na mědi, vys. 0.23, šir. 0.17: Obraz nyní v galerii vídeňské, náležel sbírce Rudolfa II. na Hradčanech.

34. (68) Epitaf knihtiskaře Michaela Peterle z Annaberku. Kristus obklopený mučidly šlape na symboly smrti a ďábla; má pozdviženou pravici, mučidla drží andělé. Dole je vyobrazena rodina Peterlova. Peterle zemřel r. 1588. Označeno: B. Spranghers Antus. F. Originál na dřevě; vys. 1.86, šir. 1.57. Z kostela sv. Štěpána v Praze.

35. (12) Kristovo z mrtvých vstání. (Epitaf.) Spasitel s krouhví vznáší se k nebesům. Dole u hrobu pět hlídačů: tři spí, čtvrtý se probudil a pátý utíká. Na pravo skalním otvorem viděti je město. Originál na smrkovém dřevě, vys. 1.13, šir. 0.85. Majetek Premonstrátského kláštera na Strahově.

36. (67) Sv. Alžběta. Stojí na levo obrácena a pravici podává chléb chromému, jenž leží jí u nohou. V levici drží peníz a roucho, v jehož záhybu má několik bochánků chleba. Originál na lipovém dřevě, vys. 1.54, šir. 0.925. Majetek Premonstrátského kláštera na Strahově.

37. (31) Glaukos a Skylla. Bůh moře Glaukos vyznává lásku Skylle, jež stojí u břehu. Originál na plátně, vys. 1.10, šir. 0.81. Galerie bývalého císařského domu ve Vídni. XII.

38. (27) Salmacis a Hermaphrodit. Nymfa pramenů Salmacis, jež marně sváděla Hermaphrodita k lásce přiměla jej, aby se vykoupal v jejím prameni. Stojí na pravo a svléká se, aby ve vodě pokračovala v milostném zápase, který bozi k její prosbě odmění trvalým spojením. Originál na plátně; vys. 1.10; šir. 0.81. Galerie bývalého císařského domu ve Vídni.

39. (54) Sv. Barbora. (?) Má korunu na hlavě a jest obrácena na levo. V levé ruce drží krucifix, v pravé palmový list, opřený o rameno. Malováno šedě v šedi, koruna a lemování roucha žluté. Postava po kolena, originál na dřevě, vys. 0.945, šir. 0.595. Majetek býv. hraběte Buquoye. Ze zámku Rožmberku v Čechách.

40. (55) Sv. Barbora. Stojí, má na hlavě korunu a jest na levo obrácena; v pravé ruce drží rozevřenou knihu, v levé palmovou větev. Malováno šedě v šedi, koruna a lemování roucha žluté. Post. po kolena. Originál na dubovém dřevě, vys. 0.93, šir. 0.735. Majetek býv. hraběte Buquoye. Ze zámku Rožmberka v Čechách.

41. (13) Vlastní podobizna umělce. Značka nahoře v pravo: Bart. Spranger. Obraz pochází z někdejší sbírky arcivévody Leopolda Viléma. Poprsí, originál na plátně, vysoký 0.57, široký 0.47. Z galerie bývalého císařského domu ve Vídni.

XIII.

42. (19) Podobizna umělcovy choti, rozené Kristiny Müllerové. Originál na plátně, vys: 0.57; šir: 0.47. Galerie bývalého císařského domu ve Vídni.

43. (85) Zdeněk Vojtěch z Lobkovic, 1568—1628 nejvyšší kancléř království českého. Poprsí v životní velikosti. Originál na plátně, vys. 0.45, šir. 0.60. Roudnický zámek. Inv. 385: (Dvořák M: a Matějka B., Zámek Roudnický, Str. 89, č. 242.

ADRIAN de VRIES.

Sochař a kovolitec. Narozen kolem r. 1560 v Haagu, zemřel v Praze před červnem r. 1627. Žák slavného sochaře Giovanniho da Bologna ve Florencii. R. 1558 vstoupil do služeb vévody Karla Emanuela Savoyského. Již r. 1593 pracoval pro císaře Rudolfa II. R. 1596 bylo mu zadáno provedení kašny Merkurovy a r. 1602 kašny Herkulovy v Augšpurku, kterážto díla skvěle provedl, tak že čítají se k nejlepším jeho pracím. 1. května 1601 byl jmenován Rudolfem II. císařským komorním sochařem s měsíčním platem 25 korun (po 90 krejcařích); od této doby pracoval většinou pro tohoto uměnímilovného panovníka. Ještě roku 1616 byl ve službách pražského dvora. Na to provádí pro krále dánského do zámku Frederiksborgu velikou fontánu a pracuje od r. 1615 na dvoře Arnošta ze Schaumburku v Bückeburku a Stadthagenu. R. 1620 jest opět v Praze a pracuje sochy pro palác a zahradu založenou Albrechtem z Waldštejna. Práce jeho druhdy v Praze se nacházejší, jsou ve Vídni, Londýně, Paříži, Štokholmu a Drottningholmu.

Literatura: Ilg, Adrian de Vries. Jahrbuch der kk. S. d. ah. Kh. Wien, I. (1883) a V. (1887). — Böttiger John, Bronsarbeten af Adrian de Vries i Sverige särskildt o Drottningholm. Stockholm 1884. — Buchwald Conrad, Adriaen de Vries. Leipzig 1899. — Bruck Fr., Ernst zu Schaumburg. Berlin, Wasmuth 1917.

XIV.

44 (1) Poprsí císaře Rudolfa II. V brnění s odznakem zlatého rouna. Bronzový originál jest v umělecko-historickém museu ve Vídni. Životní velikost. Dle sádrového patinovaného odlitku v majetku Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze.

45. (33) Modlíci se Kristus na poušti V zadu značka: Carolus a Liechtenstein. Rud. II. Imp. Caes. P. E: Auc. Sacri Palati Praefectus Dedicavit, An. P. C. N. MDCVII. Originál — bronz v živ. velikosti. Majetek Jana II., vládnoucího knížete z Liechtenstejnu.

XV.

46. (71) Sv. Šebestian, připoutaný ke stromu. Originál — bronz, vys, 2,00. Majetek Jana II., vládnoucího knížete z Liechtenstejnu.

47. (32) Model koně. Označen na spodní desce: Adrian Fries Hagiensis Fecit 1610. Bronz. Majetek umělecko-průmyslového musea v Praze.

WURZELBAUER BENEDIKT.

Nar. 25. září 1548 v Norimberce; žák dílny svého děda Pankráce Labenwolfa. Z r. 1589 pochází hlavní jeho dílo v Norimberce, kašna s kardinálními ctnostmi u kostela sv. Vavřince. R. 1599 ulil pro p. Křištofa Popela z Lobkovic fontánu s Venuší a Amorem, již r. 1600 v zahradě lobkovické na Hradčanech postavil. Zemřel 2. října 1620 v Norimberce.

Literatura: Chytil K., Pražská Venušina fontána od B. Wurzelbauera. Praha 1902.

XVI.

48. (26) Venuše a Amor, jenž stojí na delfínu. Jest to hořejší část fontány, která r. 1599 byla v Norimberce ulita pro nejvyššího maršálka království Českého Křištofa Popela z Lobkovic. Bronz. Majetek uměl.-průmyslového musea v Praze,

